

Oriental Journal of Education

DEVELOPMENT OF ESG COMPETENCIES IN TECHNOLOGICAL EDUCATION: CURRENT STATUS AND ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE

Ozoda Farhodovna Tavobova

Basic Doctoral Student

Theory and Methodology of Education and Upbringing

Termez State Pedagogical Institute

Termez, Uzbekiston

ABOUT ARTICLE

Key words: Creativity, ability, figurative imagination, aesthetic development, elaboration, drawing, constructor, dramatization.

Received: 19.03.26

Accepted: 20.03.26

Published: 21.03.26

Abstract: This article discusses in detail the role of creative development of preschool children in their intellectual, social, and aesthetic development. Today, the analysis of existing methods and the methods needed in the system were discussed. Although there are methods aimed at the creative development of children in preschool education, most of them are not systematized, do not adequately take into account the individual characteristics of children, and are not fully integrated with modern educational approaches. As a result, children face some difficulties in creating independent ideas, finding creative solutions to problem situations, and developing a stable interest in creative activities. The main goal of the study is to improve the methodology aimed at the creative development of preschool children and to substantiate its effectiveness through experimental work.

MAKTABGACHA TALIM YOSHIDAGI BOLALARNI IJODIY QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZARURIYATI

Ozoda Farhodovna Tavobova

Talim tarbiya nazariyasi va metodikasi

yo`nalishi tayanch doktoranti

Termiz davlat pedagogika instituti

Termiz, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: Ijodkorlik, qobiliyat, obrazli tasavvur, estetik rivojlanish, elaboratsiya, rasm, konstruktor, dramatizatsiya.

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni ijodiy rivojlantirishning ularning intellekti, ijtimoiylashuvi estetik rivojlanishidagi oʻrni

haqida atroflicha to'xtalib o'tilgan. Bugungi kunda mavjud metodikalar tahlili va tizimda zarur bo'lgan metodikalar haqida so'z yuritilgan. maktabgacha ta'lim amaliyotida bolalarni ijodiy rivojlantirishga qaratilgan metodikalar mavjud bo'lsa-da, ularning aksariyati tizimlashtirilmagan, bolalarning individual xususiyatlarini yetarli darajada hisobga olmaydi hamda zamonaviy ta'lim yondashuvlari bilan to'liq integratsiyalanmagan. Natijada bolalarda mustaqil g'oya yaratish, muammoli vaziyatlarda kreativ yechim topish va ijodiy faoliyatga bo'lgan barqaror qiziqishni shakllantirishda ayrim qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda. Tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarni ijodiy rivojlantirishga yo'naltirilgan metodikani takomillashtirish hamda uning samaradorligini tajriba-sinov ishlari orqali asoslashdan iborat.

ТВОРЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ СПОСОБНОСТЕЙ УЛУЧШЕНИЕ

Озода Фарходовна Тавобова

Теория и методика обучения и воспитания

Базовый докторант

Термезский государственный педагогический институт

Термез, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: творчество, способности, образное воображение, эстетическое развитие, разработка, рисунок, конструктор, драматизация.

Аннотация: В статье подробно рассматривается роль творческого развития детей дошкольного возраста в их интеллектуальном, социальном и эстетическом развитии. Сегодня речь пойдет об анализе существующих методик и о методиках, необходимых в системе результате возникают определенные трудности в формировании у детей самостоятельного творческого мышления, поиска креативных решений проблемных ситуаций и устойчивого интереса к творческой деятельности детей и не полностью интегрированы в современные образовательные подходы. В результате возникают определенные трудности в формировании у детей самостоятельного творческого мышления, поиска креативных решений проблемных ситуаций и устойчивого интереса к творческой деятельности. Основная цель исследования

— совершенствование методики, направленной на творческое развитие детей дошкольного возраста, и обоснование ее эффективности посредством экспериментально-исследовательской работы.

Kirish. Maktabgacha ta'lim tizimi bola shaxsining intellektual, emotsional-irodaviy, ijtimoiy va estetik rivojlanishi uchun eng sezgir davr hisoblanadi. Aynan shu yoshda tasavvur, qiziqish, taqlidchanlik, nutq va o'yin faoliyati bir-birini kuchaytirgan holda ijodiy qobiliyatlarning shakllanishi uchun zarur psixologik shartlarni yaratadi. Ijodiy qobiliyatni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish masalasi esa bugungi kunda nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ham ega bo'lib, chunki zamonaviy jamiyat innovatsion fikrlash, moslashuvchanlik, yangi vaziyatlarda yechim topish kompetensiyalarini erta bosqichdan rivojlantirishni talab qiladi. Maktabgacha ta'limda ijodiy qobiliyatlarni qo'llab-quvvatlash bolaga "tayyor bilim"ni berishdan ko'ra, unda izlanish, savol qo'yish, tajriba qilish, ramziy ifoda (rasm, konstruktor, dramatizatsiya), muammoli vaziyatlarni o'yin orqali yechish, hamkorlikda ixtiro qilish kabi faoliyatlarni tizimli ravishda tashkil etishni taqozo etadi. Shu bois metodikani takomillashtirish masalasi mazmun, jarayon, muhit va baholash mezonlarini bir butun tizim sifatida ko'rishni talab qiladi.

Asosiy qism. Ijodkorlikning ilmiy talqinida "qobiliyat" tushunchasi ko'pincha natija (original mahsul), jarayon (g'oya generatsiyasi va transformatsiyasi), shaxs omillari (motivatsiya, qiziqish, riskka tayyorgarlik) va muhit (qo'llab-quvvatlovchi ijtimoiy-psixologik sharoit)ning o'zaro ta'siri sifatida izohlanadi. Maktabgacha yoshda ijodiy qobiliyatlar, avvalo, divergent fikrlash elementlari (ko'p variantlilik), moslashuvchanlik, o'xshatish va ramziy o'yin, obrazli tasavvur, nutqiy ijod (hikoya to'qish, she'riy o'yinlar), harakatli va musiqiy improvizatsiya ko'rinishida namoyon bo'ladi. Guilford tomonidan ishlab chiqilgan intellekt tuzilmasida divergent fikrlash ko'rsatkichlari (ravonlik, moslashuvchanlik, originallik, elaboratsiya) ijodkorlikning muhim kognitiv komponentlari sifatida ta'kidlanadi (Guilford, 1967). Torrance ijodiy fikrlashni o'lchash va rivojlantirishda topshiriqlarning ochiqligi, "to'g'ri javob"ning yagona emasligi, bolaning o'z g'oyasini kengaytirishi kabi jihatlarni metodik jihatdan asoslab bergan (Torrance, 1974). Biroq maktabgacha ta'lim amaliyotida mazkur yondashuvlar ko'pincha fragmentar qo'llanadi: ayrim mashg'ulotlarda rasm chizish yoki konstruktor bilan ishlash "ijodiy faoliyat" deb e'lon qilinadi, ammo muammoli vaziyat, erkin tanlov, refleksiya va hamkorlik mexanizmlari yetarli darajada tizimlashtirilmaydi.

Metodikani takomillashtirish, birinchi navbatda, maktabgacha yoshning psixologik xususiyatlarini chuqur hisobga olishni anglatadi. Vygotskiy madaniy-tarixiy nazariyasida ijodkorlikni bolaning ijtimoiy tajriba va ramziy vositalar (til, belgilar, o'yin)ni o'zlashtirishi bilan bog'lab, yaqin

rivojlanish zonasi doirasida kattalar va tengdoshlar bilan hamkorlik ijodiy taraqqiyotning kuchli omili ekanini ko'rsatadi (Vygotskiy, 1930/2004). Demak, metodika faqat individual iste'dodga tayanmasdan, hamkorlikda yaratish (co-creation), dialog, qo'llab-quvvatlovchi savollar, "skafolding" kabi pedagogik yordam mexanizmlarini markazga qo'yishi kerak. Piaget esa maktabgacha yoshda ramziy funksiyaning rivojlanishi, egotsentrik nutqning kommunikativ nutqqa o'tishi, tasavvurning o'yin orqali mustahkamlanishini ta'kidlagan; bu metodikada erkin o'yin va manipulyativ tajribalar ulushini oshirish zarurligini anglatadi (Piaget, 1951). Brunerning kashfiyot orqali o'qitish g'oyasi ham maktabgacha ta'limda "tayyor" sxemalarni ko'chirish emas, balki bola o'zi topa oladigan, sinab ko'radigan, xatodan o'rganadigan muhitni yaratish bilan mos keladi (Bruner, 1961).

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish metodikasining takomillashuvi ta'lim mazmunining standartlari bilan ham uyg'un bo'lishi lozim. O'zbekistonda maktabgacha ta'limning davlat talablari va "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi bolani har tomonlama rivojlantirish, kompetensiyaviy yondashuv, o'yin faoliyati va integratsiya tamoyillarini belgilab beradi; unda ijodiy-estetik rivojlanish, nutq va kommunikatsiya, bilish jarayonlari, ijtimoiy-hissiy rivojlanish yo'nalishlari o'zaro bog'langan holda ko'riladi ("Ilk qadam", 2018). Metodik takomillashtirish aynan shu integratsion yo'nalishni amaliyotda chuqurlashtirishni, ya'ni ijodkorlikni alohida "san'at" mashg'uloti bilan cheklamasdan, konstruktor, tabiatshunoslik kuzatuvlari, matematika tasavvurlari, nutq o'stirish, jismoniy faollik va musiqiy ritmika bilan bog'liq holatda loyihalashni nazarda tutadi.

Amaliyotda uchraydigan muammolardan biri shundaki, tarbiyachi ko'pincha "namuna" asosida ishlaydi: bir xil rasm, bir xil aplikatsiya, bir xil konstruktor modeli, bir xil she'rni takrorlash. Bunday yondashuvda bola estetik ko'nikma yoki mayda motorikani rivojlantirishi mumkin, ammo originallik va mustaqil g'oya ishlab chiqish cheklanadi. Amabile ijodkorlikning komponent modeli doirasida ichki motivatsiya, soha bo'yicha ko'nikmalar va ijodiy jarayon ko'nikmalari (muammoga turlicha yondashish, g'oyalarni kombinatsiyalash) uyg'un bo'lgandagina ijodiy natija yuzaga kelishini ko'rsatadi; tashqi nazoratning ortishi ichki motivatsiyani pasaytirishi mumkin (Amabile, 1996).

Maktabgacha ta'limda bu, masalan, tarbiyachining "boshqacha qilma", "to'g'ri rangni tanla", "chiziqni shunday chiz" kabi haddan ziyod yo'naltiruvchi ko'rsatmalari bolaning tashabbusini susaytirishi ehtimoli bilan bog'liq. Shu sabab metodik takomillashtirish pedagogik muloqot uslubini ham qayta ko'rib chiqishni talab etadi: yo'l-yo'riq berish o'rniga savol berish, bolalarning g'oyalarini qabul qilish, muqobil yechimlarni rag'batlantirish, "xato"ni tajriba sifatida ko'rish va ijobiy emotsional fon yaratish muhim.

Yuqoridagi fikrlarni amaliyotga joriy etishda institutsional sharoitlar ham muhim: guruhdagi bolalar soni, materiallar ta'minoti, tarbiyachining ish yuklamasi, metodist va rahbariyatning qo'llab-quvvatlashi, malaka oshirish tizimining sifatli tashkil etilishi. Metodikani takomillashtirish faqat tarbiyachi zimmasiga yuklab qo'yilsa, u barqaror natija bermaydi; bog'cha miqyosida "ijodiy muhit

siyosati” shakllanishi, materiallar budjeti, ichki seminarlar, o‘zaro dars kuzatish va reflektiv tahlil (lesson studyga yaqin) amaliyoti yo‘lga qo‘yilishi zarur. Shuningdek, metodik tavsiyalar “ideallashtirilgan” sharoitga emas, O‘zbekistonning turli hududlaridagi real imkoniyatlarga mos bo‘lishi kerak: qimmat jihozlarsiz ham ijodiy muhitni tashkil qilish mumkin, buning uchun qayta ishlanadigan materiallar, tabiiy resurslar va ota-onalar bilan hamkorlik yetarli bo‘lishi mumkin

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish ko‘p omilli va tizimli vazifa bo‘lib, u nazariy asos (divergent fikrlash, sotsiokultural rivojlanish, ichki motivatsiya), amaliy mexanizm (o‘yin va loyiha, rivojlantiruvchi muhit, fasilitatsiya, hujjatlashtirish) hamda institutsional qo‘llab-quvvatlash (tarbiyachi kompetensiyasi, ota-ona hamkorligi, milliy dastur bilan uyg‘unlik)ni birlashtirishni talab etadi. Metodika mahsulotga yo‘naltirilgan namuna nusxalashdan jarayonga yo‘naltirilgan izlanish va hamkorlikka o‘tgan sari bolalarda originallik, moslashuvchanlik, tashabbus, muloqot va o‘zini ifodalash kabi sifatlar barqaror rivojlanadi. Shu tariqa maktabgacha ta’lim ijodkor shaxs poydevorini qo‘yadigan, keyingi ta’lim bosqichlarida innovatsion fikrlashga xizmat qiladigan mustahkam pedagogik maydonga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Amabile, T. M. (1996). Creativity in Context. Boulder, CO: Westview Press.
2. Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Torrance, E. P. (1974). Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual. Lexington, MA: Ginn.
4. O‘zbekiston Respublikasi. (2019). “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonun. Toshkent.
5. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. (2018). “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim muassasasining davlat o‘quv dasturi. Toshkent.
6. Umarova, M. (2017). Maktabgacha ta’lim pedagogikasi: o‘quv qo‘llanma. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.